

Outdoor Adventure Education

המשחק החופשי בטבע והתהליך החינוכי

נכתב ונערך בידי : קובי בלין ודודתן חיים

מבוא

- בפרק זמן של דור אחד כמעט ונעלם המשחק החופשי. רעש הילדים המשחקים ברחובות נעלם. ברחובות שורר שקט מוזר הילדים כבר לא נמצאים במרחב ומשחקים באופן חופשי – הילדות עברה לתוך הבית.
- ממצב של משחק חופשי מבוקר ועד ערב נוצר מעבר למערכת פעילויות מובנה ומתוכננת ע"י ההורים ומערכת החינוך.
- להתרחשות הזו שתי סיבות עיקריות: פחד ההורים מסכנות האורבות לילדים בחוץ, והגישה התחרותית והתובענית כיום להישגי ילדיהם.
- התוצאה: השגחה קרובה ומבנה ברור גרמו לאובדן ההרפתקנות שיש בילדות. **המשחק למען משחק נעלם.**
- חוסר הבנת ערך המשחק החופשי יוצרת בעיה חמורה מאוד שיש לה השלכות חמורות.
- בהשוואה לילדות של לפני 20 שנים מתברר שיש רשימה ארוכה של דברים שהשתבשו: **מתח וחרדה, הפרעות קשב, אלימות, קשיי תקשורת, קושי באמפתיה ועוד...**

הבעיה :

- השיטה בספורט בנויה כיום לשרת את התלמידים המוכשרים בספורט שמהווים כ- 5% מכלל התלמידים בלבד.
- אצל 95% מהתלמידים המשחק הספורטיבי לא משרת מטרה חיובית מאחר והם: לא מעורבים, לא מצליחים, לא נהנים והבעייתי מכל הם לא מקבלים בטחון עצמי או דימוי עצמי חיובי על עצמם.
- 70% מהילדים שמשחקים בספורט המאורגן נושרים מסיבות של שחיקה ותשישות או כתוצאה מהאווירה המלחיצה.
- **החלופה – משחק חופשי לא מובנה** – מתגלה היום כדרך של הטבע לוודא שהתלמידים ילמדו: לשתף פעולה, לתקשר, לפתור בעיות באופן יצירתי, לפתור סכסוכים, כישורים בין-אישיים, כישורים חברתיים.
- זוהי למעשה **אינטליגנציה רגשית** שנרכשת דרך המשחק החופשי הלא מובנה. סוג זה של אינטליגנציה חשוב ביותר לכישורי החיים של הילד והמבוגר כאחד.
- הילדים לא ילמדו לעולם כיצד לעשות זאת בכוחות עצמם כל עוד ההורים והמורים מנהלים את האינטראקציה הזו.
- במשחק החופשי צומחים מנהיגים שונים מהסביבה התחרותית הספורטיבית הרשמית.
- **המנהיגים שצומחים** במשחק החופשי הם מנהיגים שלוקחים סיכון, נהנים ולא מפחדים לטעות, מקיימים אינטראקציה טובה יותר עם חברי קבוצתם.

משמעות החוסר במשחק חופשי

- יש מדענים שמאמינים שחוסר האפשרות של הילדים לחוות משחק חופשי ולא מובנה הוא אחד הגורמים למגיפה של הפרעות קשב למינהן.
- המדענים אף טוענים שיש חלונות של הזדמנות להתרחשות של דברים שונים במהלך חיינו. לכן, לדוגמא אם לילדים לא הייתה הזדמנות לשחק עד גיל שש מסיבות שונות יתכן שהדרך המסוימת שבה המוח שלהם נבנה לא יוכל להשתנות עוד.
- יש מספיק ראיות שכתוצאה מחוסר משחק חופשי בקרב ילדים. הילדים עלולים לפתח בהמשך מחלות כמו חרדה ודיכאון, או, שיעברו תהליך חיברות לא ראוי ויהיו תוקפניים, יפתחו פסיכוזות שונות ועוד...
- חוסר משחק חופשי בקרב ילדים גובה את מחירו כשהם מתבגרים.
- המחיר הכלכלי גבוה מאוד בטיפול בכל אותם בעיות שנוצרו כתוצאה ממחסור במשחק בילדות.

המשחק החופשי שייך לתחום ההתנסות החווייתית שמאפייניה

שמעתי ושכחתי

ראיתי וזכרתי

עשיתי והבנתי

"שום דבר אינו אמיתי עד אשר חווים אותו.

אפילו פתגם לא ייחשב לפתגם עבורך עד אשר
חייך לא ימחישו לך את משמעותו"

ג'ון קיטס מחשובי המשוררים הרומנטיים האנגליים מאה 19.

המשחק החופשי מול המובנה

המשחק המובנה	המשחק החופשי
התוצאה היא העיקר, כולם משרתים את התוצאה הסופית	ניתן להגיע לתוצאות שונות, התוצאה הסופית לא תמיד חשובה
הדרך פחות חשובה כל עוד עומדים בחוקי המשחק	הדרך לתוצאה היא החשובה ביותר
הביטוי הוא בעיקר למוכשרים למשחק הספציפי וכולם נועדו לשרת אותם	כל אחד מחברי הקבוצה יכול להתבטא ביכולות שבהם הוא חזק
המנהיג הוא השחקן המוכשר והוא בד"כ ממונה על ידי המאמן/המורה. המנהיגות למעשה מוכתבת.	המשחק החופשי מצמיח מנהיגים שונים בעלי כישורים שונים
בניצחון בד"כ מהללים את המוכשרים שגרמו לו. ההפסד בד"כ שייך לשחקנים החלשים שגרמו לו.	ההצלחה היא של כולם, הכישלון הוא של כולם.

Outdoor Adventure Education

כחלופה מבטיחה למשחק החופשי

- **Outdoor Education** היא שיטה שפירקה את מכלול הערכים וההתנהגויות ויצרה התנסות חווייתית/משחקית לכל ערך והתנהגות.
- חלק מההתנסויות החווייתיות/משחקיות משלבות כמה תכונות וערכים יחד.
- כדי שיושג תהליך של שיפור יש להחליט מראש על הערך או התכונה המובילה בתכנון הפעילות.
- מכאן שהמטרה ומרכז הכובד עוברים לשינוי ההתנהגותי.

הבסיס האבולוציוני

- המשחק מבחינה אבולוציונית בן עשרות מיליוני שנים ויש אומרים אף יותר.
- המשחק מופיע באופן ספונטני אצל כל הילדים בכל התרבויות ובכל הקבוצות האנושיות. תופעה רחבה ומוחלטת כזאת מובילה למחשבה **שהמשחק ממלא תפקיד חיוני בהתפתחות שלנו כמין אנושי.**
- מחקרים מקשרים את ערך המשחק לכל דבר, אבל בגלל הקושי למדוד מה קורה שילדים משחקים באופן חופשי קל לבטל את ערכו.
- למשחק יש ערך הסתגלותי שלא יסולא בפז. דרך המשחק לומדים הילדים על העולם בו הם חיים: עולם העצמים, כיצד להתנהג, כיצד להגיב על התנהגות חבריהם, כיבוד כוונות ואמונות הזולת.
- דרך המשחק הילדים וניתן לומר גם המבוגרים לומדים **מיומנויות הישרדות.**
- ברגע שיש למשחק מטרה ברורה ומבנה ובנוסף השגחה ופיקוח **זה כבר לא משחק.**
- מחקרי השנים האחרונות מובילים לקונצנזוס שאומר שלא די במשחק המובנה. חוסר במשחק חופשי נקשר לבעיות התנהגות רבות.

כיצד זה התחיל ?

סיפורו של ג'ורג' הברט (Georges Hébert)

- שינוי חשיבה ראשון מיוחס לג'ורג' הברט (Georges Hébert) שנולד בפאריז והיה קצין ומורה לחינוך גופני בחיל הים הצרפתי.
- בעת ששרת בעיירה Saint-Pierre שבאי Martinique. ב-1902 היה עד להתפרצות הר געש שגרם לחורבנה של העיירה.
- במהלך ניסיונותיו לחלץ את התושבים נדהם לגלות שרבים מהתושבים לא שרדו בעקבות התנהגות לא נכונה: פאניקה, קבלת החלטות שגויות וכו'.
- המסקנה אליה הגיע: שאין זה מספיק שיהיו לאנשים מיומנויות גופניות מתאימות יש לפתח בהם במקביל תכונות של אומץ לב ואלטרואיזם (התנהגות המסבה טוב למישהו אחר ללא תמורה).
- ג'ורג' פיתח שיטת חינוך שנקראה "השיטה הטבעית" שהרעיון שלה היה: תנועה טבעית תוך גירוי החושים והפעלתם באופן מלא.

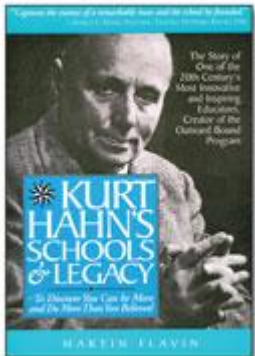
ד"ר קורט האן Kurt Hahn

ד"ר קורט האן מורה לחינוך גופני פיתח את תפיסתו החינוכית בבתי ספר בגרמניה ולאחר מכן, בשל עליית הנאצים לשלטון, עבר ללמד בבריטניה.

את תורתו פיתח בעקבות הבקשה לפתח קורסי הישרדות עבור הימאים הבריטיים הצעירים שעמדו בפני סכנות המלחמה בים. בהתאם לתפיסתו, עסקה התכנית בפיתוח החוסן המנטאלי והאישי, לא פחות מאשר במיומנויות ההישרדות בים ובשטח. לתכנית האימון הראשונה קרא **Outward Bound** שזהו מונח ימי, המציין במקור את כיוון ההפלגה של ספינה העוזבת את הנמל. שם זה אומץ בהמשך על ידי הארגון שהקים האן.

על סמך תוכנית זו טבע קורט האן את העקרונות המלווים את תפיסת הלמידה החווייתית

בשטח על פי דרכו עד היום:

- כושר גופני – אימונים יומיים של כשעה
- יצירתיות והרפתקה – מסעות ותוכניות הרפתקנות תקופתיות.
- זיכרון ודמיון – חוויות "סולו", רפלקציה, כתיבת יומן.
- אומנות, סבלנות – עיסוק פיזי באומנות של פיסול, נגרות, ציור וכו'.
- משמעת עצמית, כח רצון – תוכנית יומית של תזונה, קריאה, טבע וספורט.
- חמלה, אמפתיה – התנדבות בארגונים חברתיים, פרויקטים קהילתיים, קורסי הצלה וחילוץ. (Adventure Programming, 1999)

על הכותבים:

קובי בלין – ממייסדי מדור טג"ח (טיפוס גלישה חילוץ בצה"ל) וממפקדי המדור, בעל תואר ראשון בחינוך גופני, מרכז קורסים של מדריכי גלישה מצוקים, של מדריכי הישרדות ושל מנחי סדנאות שטח (O.D.T.) מומחה בתכנון ובבנייה של מתחמי חבלים אתגריים, מורה לימאות. מעל 30 שנות ניסיון בתחום הפעילות האתגרית החינוכית. מייעץ בכתיבת הוראות הבטיחות בתחום האתגרי לחוזר מנכ"ל משרד החינוך והתרבות.

דותן חיים - בעל תואר שני ב- Outdoor Education, מרכז קורס מדריכים לטיפול באמצעות הרפתקה ומסע בטבע. מומחה ליישום פסיכולוגיה חיובית בשטח ול- Wilderness Adventure Therapy, בעל ניסיון רב בעבודה עם קבוצות מגוונות כולל נוער בסיכון.